

Araştırma Makalesi

Kalkınma Ajansları: Bölgesel Gelişmenin Anahtarı mı, Merkezi Yönetimin Uzantısı mı?

Aygül Akkuş^{1,*}

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Şehir ve Bölge Planlama, Kapadokya Üniversitesi, Nevşehir, Türkiye. ORCID: 0000-0003-0748-8128

* Correspondence: aygul.akkus@kapadokya.edu.tr

Received: 18.11.2024; Accepted: 25.12.2024. DOI: 10.38154/CJAS.2025.80

Öz: Kalkınma Ajansları, Avrupa Birliği'nin bölgeler arası sosyoekonomik eşitsizlikleri azaltma ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme hedefi doğrultusunda geliştirdiği önemli araçlardan biridir. Türkiye, AB üyelik süreci ve uyum politikaları kapsamında, 2006 yılından itibaren Kalkınma Ajanslarını hayata geçirerek bölgesel kalkınmayı desteklemeyi amaçlamıştır. Ancak Türkiye'deki Kalkınma Ajansları, kurumsal yapı, işleyiş ve merkezîyetçi yönetim anlayışı nedeniyle çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki koordinasyon eksikliği, yerel kapasite yetersizlikleri ve ajansların bağımsız hareket edememesi, bu yapıların etkinliğini sınırlamaktadır. Bu çalışmada, Avrupa Birliği'nin Kalkınma Ajanslarına yönelik yaklaşımı ile Türkiye'deki uygulama süreçleri karşılaştırılmış ve Kalkınma Ajanslarının mevcut sorunları ele alınmıştır. Kalkınma Ajanslarının bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmadaki rolü, yabancı sermayeyi çekme konusundaki etkinliği ve yerel kalkınma stratejilerindeki eksiklikler analiz edilmiştir. Ayrıca, ajansların insani kalkınma, sosyal eşitlik ve sürdürülebilirlik gibi temel hedeflere ulaşmada karşılaştığı sorunlar değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının daha etkin bir şekilde çalışabilmesi için kurumsal bağımsızlıklarının artırılması, yerel dinamiklere dayalı bir yönetim modelinin benimsenmesi ve bölgesel ihtiyaçlara göre farklılaştırılmış stratejilerin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Türkiye'nin bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi için Kalkınma Ajanslarının, yalnızca ekonomik büyüme değil, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği de gözetilen bir anlayışla yeniden yapılandırılması büyük önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Kalkınma Ajansları, AB'ye Uyum, Merkeziyetçilik, Yerelleşme, Bölgelerarası Eşitsizlikler

Development Agencies: Key to Regional Development or Extension of Central Government?

Abstract: Development Agencies are one of the important instruments developed by the European Union to reduce socio-economic disparities between regions and to promote sustainable development. As part of the EU accession process and harmonisation policies, Türkiye has been aiming to support regional development through the implementation of Development Agencies since 2006. However, Development Agencies in Türkiye face several difficulties due to their institutional structure, functioning and centralised management approach. The lack of coordination between the central and local governments, the lack of local capacity and the agencies' inability to act independently limit the effectiveness of these structures. In this study, the European Union's approach to Development Agencies and the implementation processes in Türkiye are compared and the current problems of Development Agencies are discussed. The role of Development Agencies in reducing interregional development differences, their effectiveness in attracting foreign capital and the deficiencies in local development strategies are analysed. In addition, the problems faced by the agencies in achieving key objectives such as human development, social equality and sustainability have been evaluated. In conclusion, it is emphasised that in order for Development Agencies in Türkiye to work more effectively, their institutional independence should be increased, a management model based on local dynamics should be adopted and strategies differentiated according to regional needs should be developed. In order for Türkiye to achieve its regional development targets, it is of great importance that Development Agencies are restructured with an understanding that takes into account not only economic growth but also social and environmental sustainability.

Keywords: Development Agencies, EU Harmonisation, Centralisation, Localisation, Interregional Inequalities.

Giriş

Bölge politikaları Avrupa Birliği (AB) müktesebatında önemli bir yere sahiptir. AB'nin kuruluşundan bu yana temel hedefi, bölgeler arası dengeli gelişimin sağlanması, ekonomik ve sosyokültürel açılardan bölgelerin eşitsizliklerini gidermek olmuştur. Bu amaçla birçok politika geliştirilmiş, üye devletlerden bu politikalar doğrultusunda hareket etmeleri istenmiştir.

AB'nin yönetim anlayışı genel olarak yerelleşme ve bölgeselleşme politikalarına dayanmaktadır. Hizmetlerin yerinde ve etkin olarak yürütüldüğü, aşağıdan yukarıya doğru bir yönetim modeli benimsenmiştir. Aşağıdan yukarıya yönetim anlayışı, merkezi yönetimin karar alma yetkilerinin yerel yönetimlere devredilmesini, yerel ve bölgesel yönetimlerin güçlü hale getirilmesini ve devlet bürokrasisinin merkezi yetkilerle donatılmış hantal yapısından uzaklaşmasını içeren bir model olarak tanımlanabilir.

Bölgesel kalkınma, toplumların ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğini sağlamak adına büyük önem taşıyan bir süreçtir. Özellikle AB, bölgeler arası sosyoekonomik farklılıkları azaltmayı ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeyi temel hedeflerinden biri olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda AB, yerel dinamikleri harekete geçiren ve bölgesel potansiyelleri ortaya çıkaran Kalkınma Ajansları gibi mekanizmalarla hem ekonomik büyümeyi hem de sosyal bütünleşmeyi destekleyen politikalar geliştirmiştir. Bölgesel kalkınma ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi Türkiye için de ekonomik ve toplumsal gelişim açısından, ülkenin bütünlüğü ve refahı için son derece önemli bir konuma sahiptir. Bu bağlamda, Kalkınma Ajansları, Türkiye'nin bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir araç olarak tasarlanmıştır. 1999 yılında Avrupa Birliği'ne aday ülke statüsü kazanan Türkiye, bölgesel kalkınma konusunda reformlar gerçekleştirme ihtiyacı duymuş ve AB'nin bölgesel politikaları doğrultusunda, 2006 yılında 5449 Sayılı Kanun ile Kalkınma Ajanslarını kurmuştur. Kalkınma Ajansları temel olarak, merkezi yönetimden bağımsız bir yapı ile bölgesel kalkınmayı hedefleyen, aşağıdan yukarıya bir yönetim anlayışını benimseyen, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliğini geliştirerek bölgenin sorunlarını tespit etmek ve çözüm üretmek, bölgesel eşitsizlikleri gidermek, yerel dinamikleri harekete geçirmek ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla kurulmuşlardır.

Ancak Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının kuruluş süreci ve işleyiş mekanizmaları, hem AB müktesebatına uyum sağlama hem de yerel ihtiyaçlara cevap verme açısından çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Merkeziyetçi yönetim anlayışı, yerel düzeydeki kapasite eksiklikleri ve kurumsal yapılar

arasındaki koordinasyon sorunları, Kalkınma Ajanslarının etkinliğini sınırlayan temel faktörler olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının rolü, Avrupa Birliği perspektifinden değerlendirildiğinde, yalnızca bir uyum çabası değil, aynı zamanda bölgesel kalkınma politikalarının güçlendirilmesi için önemli bir fırsat olarak görülmektedir.

Bu çalışmada, Avrupa Birliği’nin Kalkınma Ajanslarına yönelik yaklaşımı ve bu yapının merkezîyetçi bir yönetim anlayışına sahip olan Türkiye’deki uygulanış biçimi ele alınarak, mevcut uyum ve uygulama sorunları incelenecektir. Kalkınma Ajanslarının yerel kalkınmaya katkıları, karşılaştıkları zorluklar ve bu zorlukların çözümü için öneriler sunulacak, böylece, Türkiye’nin bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşmasında Kalkınma Ajanslarının taşıdığı önemin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanacaktır.

Kalkınma Kavramı ve Kalkınma Ajanslarının Tarihi

Kalkınma, bir ülkenin ekonomik, toplumsal ve siyasal yapılarında yaşanan dönüşümlerle bireylerin yaşam standartlarının hem maddi hem de manevi yönlerden iyileştirilmesini ve toplumsal refah seviyesinin artırılmasını ifade etmektedir (Tekin, 2011: 41). Kalkınma kavramı, yalnızca ekonomik büyümeyi temsil eden nicel bir olgu değil; aynı zamanda sosyal, kültürel ve yapısal değişimleri kapsayan çok boyutlu bir süreçtir. Bu nedenle kalkınma hedeflerine ulaşmada yerel ve bölgesel potansiyellerin değerlendirilmesi kritik bir öneme sahiptir.

Bölgesel kalkınma, ülke genelindeki tüm bölgelerin gelişme düzeyini artırmayı ve bölgeler arasındaki sosyoekonomik eşitsizlikleri azaltmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda kalkınma ajansları, ulusal ve bölgesel hedeflere ulaşmada etkin bir araç olarak öne çıkmıştır. Özellikle Avrupa Birliği’nin bölgesel bütünleşme hedefleri doğrultusunda kurulan kalkınma ajansları, bölgesel kalkınmayı teşvik etmek için önemli bir yapı taşı oluşturmuştur. Merkezi yönetimden bağımsız bir idari yapıya sahip olan bu ajanslar, hem sektörel hem de genel kalkınma programlarını belirlemekte, bu doğrultuda projeler geliştirmekte ve bölgesel sosyoekonomik kalkınmayı desteklemektedir (EURADA, 1997: 16-17).

Kalkınma ajanslarının temel misyonu, kamu sektörü, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler arasında iş birliğini artırmaktır. Bu iş birliğiyle hedeflenen ana unsurlar; bölgesel eşitsizlikleri azaltmak, bölgenin mevcut potansiyellerini ve sorunlarını belirlemek, mevcut sosyal ve ekonomik yapılarla entegre çalışarak yeni iş ve fırsatlar yaratmak, böylece bölgesel rekabet

gücünü ve istihdam oranını artırmaktır. Aynı zamanda bu çabalar, bölgelerin uluslararası yatırımlar açısından cazip hale getirilmesini sağlayarak kalkınmayı sürdürülebilir kılmayı amaçlar. Kalkınma ajanslarının ilk örneği, ABD'de 1933 yılında Büyük Buhran sonrası Tennessee Vadi Bölgesi'ni kalkındırmak amacıyla kurulan *Tennessee Valley Authority* olmuştur (Peker, 2016: 237). *Tennessee Valley Authority*, geri kalmış bir bölgenin ekonomik ve sosyal potansiyelini yeniden canlandırmayı amaçlamış ve bu süreçte altyapı projeleri, enerji üretimi ve kırsal kalkınma gibi alanlarda önemli bir rol oynamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ise Avrupa'da kalkınma ajansları yaygınlaşmış ve özellikle Marshall Planı kapsamında ABD'nin Avrupa'ya yaptığı yardımlarla desteklenmiştir. Bu ajanslar, savaş sonrası yeniden yapılanma sürecinde ekonomik kalkınmanın yerel dinamiklerle sağlanması için bir araç olarak kullanılmıştır. 1992 yılında AB, kalkınma ajanslarını tek bir çatı altında toplamak amacıyla Belçika'da Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliğini (EURADA) kurmuştur. EURADA, ajanslar arasında bilgi ve tecrübe paylaşımını teşvik etmek, yeni kurulan ajanslara teknik ve mali destek sağlamak ve bölgesel kalkınmayı hızlandırmak için çalışmaktadır. Bu yapı, Avrupa'daki ajanslar arasında iş birliğini geliştirmeyi hedeflerken, Türkiye'deki kalkınma ajanslarının politikaları üzerindeki etkisi sınırlı kalmıştır (Tahtaloğlu & Özgür, 2016: 164). Etkinin sınırlı kalmasında, kurumlararası yapı ve işleyiş farklılıkları, Türkiye'de Kalkınma Ajansları yapılanmasının yeni olması, Türkiye'nin AB ülkeleri gibi rahatlıkla kaynak ve finansman erişememeleri ve Türkiye'de merkezîyetçi yapının etkili olması gibi nedenler sıralanabilir.

Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı

Türkiye'de kalkınma planlamasının sistematik bir şekilde uygulanması, 1960'lı yıllarda Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kurulmasıyla başlamıştır. 1960 askeri müdahalesinden sonra, Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal kalkınmasının uzun vadeli bir perspektifle yönlendirilmesi gerekliliği hissedilmiş ve 30 Eylül 1960 tarihinde DPT, 91 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. DPT'nin kuruluşu, 1961 Anayasası'nın kalkınma planlamasına verdiği önemle doğrudan ilişkilidir. 1961 Anayasası'nın 41. maddesi, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın planlı bir şekilde gerçekleştirilmesini anayasal bir ilke haline getirmiştir. Bu bağlamda, DPT, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulması, uzun vadeli planların hazırlanması ve kalkınma süreçlerinin koordine edilmesi amacıyla teşkilatlanmıştır (Tekeli ve İlkin, 1983).

DPT'nin temel görevleri arasında Beş Yıllık Kalkınma Planları'nın hazırlanması yer almıştır. İlk Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), Türkiye'nin

kaynaklarının rasyonel bir şekilde kullanılmasını hedeflemiş ve sanayileşme öncelikli bir kalkınma modeline dayandırılmıştır. Bu süreçte, DPT hem devlet eliyle yürütülen yatırımları hem de özel sektörün kalkınma sürecine entegrasyonunu planlamıştır. Bu süreç aynı zamanda, Türkiye'nin planlı ekonomi dönemine geçişinin en somut adımı olmuştur.

DPT, yalnızca ekonomik politikalar geliştiren bir kurum olmanın ötesine geçerek sosyal kalkınma, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi ve teknoloji politikalarının oluşturulması gibi alanlarda da önemli bir rol oynamıştır. Ancak, 2000'li yıllarda DPT'nin etkinliği ve yapısına yönelik tartışmalar artmıştır. 2011 yılında, 641 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile DPT kapatılmış ve yerine Kalkınma Bakanlığı kurulmuştur (RG, 08.06.2011). Bu durum, DPT'nin yarım asırdır süren kalkınma planlama tecrübesinin farklı bir yapıda devam etmesine neden olmuştur.

Türkiye'nin Kalkınma Ajanslarıyla tanışması ise, 1999 Helsinki Zirvesi'nde aday ülke sıfatını kazanmasının ardından AB müktesebatına uyum çabaları doğrultusunda gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği, Türkiye'nin bölgeler arası gelişmişlik farklarını bir problem olarak görmekte ve bu farkların azaltılmasını öncelikli bir hedef olarak belirlemiştir. Türkiye'nin en büyük yerel yönetim birimi olan İl Özel İdaresi, AB standartlarında bir bölgesel yönetim anlayışını temsil etmekten uzaktır. Türkiye'de bir bölge yönetimi anlayışı olmadığından, AB, bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşılması için yerel ve bölgesel yönetim düzeylerinin artırılmasını, bu düzeylere yetki ve sorumluluk verilmesini talep etmektedir (Atmaca & Sağır, 2017: 69). Bu doğrultuda, Türkiye'de Kalkınma Ajansları, AB'nin bölgesel kalkınma politikalarına uyum sağlama ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesine yönelik önemli bir adım olarak ortaya çıkmıştır. Kalkınma Ajansları, yerel ve bölgesel kalkınmayı teşvik eden ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmayı hedefleyen yapılar olarak, AB'nin talep ettiği reformlara yanıt vermektedir.

1980 sonrası uygulanan neoliberal politikalarla birlikte devletin ekonomik alandaki etkinliği sınırlandırılmış ve piyasa mekanizmalarının öneminin artması da Kalkınma Ajanslarının ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Bu dönemde, merkezi yönetimin ekonomik yatırımları yönlendirme rolü azalmış ve yerelde yatırım koşullarını iyileştirmek için devletten özerk yapılara ihtiyaç duyulmuştur. Bu durum, yerel ve bölgesel düzeydeki kalkınma süreçlerinin daha etkin bir şekilde yönetilmesi gerektiğini ortaya koymuş, Kalkınma Ajanslarının kurulması için uygun bir zemin hazırlamıştır. Neoliberal politikaların etkisiyle şekillenen bu süreçte, Kalkınma Ajansları, yerel ve bölgesel

kalkınma hedeflerinin belirlenmesi, yatırım süreçlerinin kolaylaştırılması, kamu ve özel sektör işbirliğinin teşvik edilmesi, yerel kalkınma projelerine teknik ve mali destek sağlanması gibi işlevler üstlenmiştir.

Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının yapısı, AB’nin İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu sınıflandırma, Türkiye’nin bölgeler arası gelişmişlik farklarını istatistiksel olarak belirlemek ve bu farkların giderilmesine yönelik politikalar geliştirmek amacıyla kullanılmaktadır. İBBS kapsamında Türkiye, sosyoekonomik göstergelere dayalı olarak Düzey 2 ölçeğinde 26 bölgeye ayrılmıştır. Düzey 2 bölgelerinde bölgesel kalkınma hedeflerini hayata geçirmek için kurulan 26 Kalkınma Ajansı ile yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi, bölgesel düzeyde ekonomik ve sosyal gelişmenin teşvik etmesi hedeflenmiştir.

Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Yasal Zemini ve Yapısal Dönüşümü

Kalkınma Ajansları’nın yasal temeli 2006 yılında 5449 Sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” ile atılsa da 2018 yılında çıkarılan 703 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile söz konusu yasanın içinin boşaltıldığını söylemek mümkündür. 703 Sayılı KHK ile 5449 Sayılı Kanun’un adı “Kalkınma Ajanslarının Hizmetlerine İlişkin Kanun” olarak değiştirilmiştir. Bunlara ek olarak, 5449 Sayılı Kanun’da amaç, kapsam, kuruluş, genel koordinasyon, Ajansın görev ve yetkileri, teşkilat yapısı ve teşkilatta yer alan birimlerin görev ve yetkileri, Ajans personelinin nitelik, statü ve haklarının yer aldığı ilk 18 madde söz konusu KHK ile yürürlükten kaldırılmıştır. Ajans gelirleri ve yöneteceği fonların bulunduğu 19. maddedeki Bakanlar Kurulu yetkileri Cumhurbaşkanlığı’na devredilmiştir. Giderler, mali saydamlık ve hesap verme zorunluluğu, bütçe, bütçenin hazırlanması ve kabulü, bütçe sonuçları ve denetimini içeren 20 ila 24. maddeler ve 25. maddenin ilk üç fıkrası da yürürlükten kaldırılmıştır.

Kalkınma Ajansları ile ilgili yeni düzenleme 4 numaralı “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” ile 15 Temmuz 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Buna göre, Kalkınma Ajanslarının amacı, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel personeli harekete geçirmek suretiyle Cumhurbaşkanınca belirlenen politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, gelişmenin sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak olarak belirtilmiştir (RG, 15.07.2018, md.184).

Kalkınma Ajanslarının kuruluşu bölgeler esas alınarak Cumhurbaşkanlığı kararı ile gerçekleşmektedir. Bölgelerin yeniden düzenlenerek, Ajansların kaldırılmasında da Cumhurbaşkanlığı yetkili kılınmıştır (RG, 15.07.2018, md.186). Böylece 5449 Sayılı Kanunla Bakanlar Kurulu'nun yetkili olduğu Kalkınma Ajanslarının kuruluşu ve kaldırılmasından Cumhurbaşkanlığı tek başına sorumlu hale gelmiştir. Ayrıca bölgesel çaplı politikaların bundan böyle ulusal programlara göre değil sadece Cumhurbaşkanlığı'nın belirlediği politikalara uygun olarak gerçekleşeceğinin belirtilmesi de dikkat çekmektedir. Kalkınma Ajansları kamu tüzel kişiliğine sahiptir ve Kanunla düzenlenmeyen tüm işlemlerde özel hukuk kurallarına bağlıdır.

Türkiye'nin 2018 yılında geçtiği Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Kalkınma Ajanslarının yönetim yapısında köklü değişikliklere yol açmıştır. 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Kalkınma Ajanslarının işleyişi, yetki ve sorumlulukları yeniden tanımlanmıştır. Bu düzenlemeler, Kalkınma Ajanslarının ulusal düzeydeki koordinasyonundan sorumlu olan makamı Kalkınma Bakanlığı'ndan Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na devretmiştir.

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın yeni rolü şu unsurları kapsamaktadır:
- Bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltıcı politikaların oluşturulması,
- Kalkınma Ajanslarına teknik ve mali rehberlik sağlanması,
- Ajansların kurumsal performanslarının değerlendirilmesi,
- Bölgesel gelişme hedeflerine yönelik projeler için iç ve dış kaynaklı fonların tahsisi (RG, 15.07.2018, md.187).

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne göre Ajansın görev ve yetkileri de şu şekilde sıralanmıştır:

- Yerel yönetimlerin yaptığı planlama çalışmalarına yönelik teknik destek sağlamak ve bu süreçlerde ihtiyaç duyulan rehberliği sunmak.
- Bölge için hazırlanan plan ve programların hayata geçirilmesine katkıda bulunmak amacıyla projeler ve faaliyetlere destek vermek; desteklenen bu çalışmaların uygulanmasını takip etmek, değerlendirmek ve sonuçlarını Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na raporlamak.
- Bölge plan ve programları çerçevesinde, kırsal ve yerel kalkınmaya yönelik potansiyelin artırılmasını hedefleyen projelere destek olmak ve bu alandaki kapasiteyi güçlendirmek.
- Kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen, bölge planları açısından stratejik önem taşıyan projeleri takip ederek gerekli değerlendirmeleri yapmak.

- Bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşmak için kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğini artıracak adımlar atmak ve ortak çalışmaların geliştirilmesini teşvik etmek

Kalkınma Ajansları, kamu tüzel kişiliğine sahip yapılar olarak düzenlenmiştir. Ancak, Kanunla düzenlenmeyen tüm işlemlerde özel hukuk kurallarına tabi olmaları, ajansların esnek bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ajansların kurulması ve kaldırılması, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Cumhurbaşkanı yetkisine bırakılmıştır.

Kalkınma Ajanslarının Organizasyon Yapısı

Kalkınma Ajanslarının temel organizasyon yapısı Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisleri olarak dört ana unsurdan oluşmaktadır.

Kalkınma Kurulu, ajansın danışma ve yönlendirme organı olarak görev yapmaktadır. Bölgesel kalkınma hedeflerini gerçekleştirmek için bölgedeki kamu kurumları, üniversiteler, yerel yönetimler ve özel sektör temsilcileri arasında iş birliği sağlamayı amaçlamaktadır. Üyeler, iller arasında dengeli bir temsil gözetilerek belirlenmekte ve en fazla 100 kişiden oluşmaktadır (RG, 15.07.2018, md.191).

Kurulun görevleri şunlardır:

- Tek ilden oluşan bölgelerde, Yönetim Kurulu'nda görev alacak özel sektör ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerini belirlemek ve yedek üyeleri seçmek.
- Ajansın bir yıl boyunca gerçekleştirdiği faaliyetler ile iç denetim süreçlerine ilişkin raporları inceleyip değerlendirmek.
- Bölgeye özgü sorunlara yönelik çözüm yolları geliştirmek ve bu çözümleri Yönetim Kurulu'na öneri olarak sunmak.
- Toplantılarda alınan kararları Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na raporlamak ve bu toplantılara ilişkin sonuç bildirilerini yayımlamak (RG, 15.07.2018, md.192).

Kurul, yılda en az iki kez toplanmakta ve toplantılar, üye tam sayısının beşte birinin talebi üzerine de gerçekleştirilebilmektedir. Toplantılar, üye tam sayısının yarıdan bir fazlasıyla yapılmakta ve başkanlık, kurul üyeleri arasından seçilen bir başkan tarafından yürütülmektedir.

Yönetim Kurulu, ajansın karar alma organıdır. Üyeleri, bölgenin idari ve sektörel temsilcilerinden oluşmaktadır. Tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı ve ilgili oda başkanları yer alırken, birden fazla ilden oluşan bölgelerde her ilin valisi, büyükşehir belediye başkanı (veya büyükşehir olmayan illerde merkez belediye başkanı), il genel meclisi başkanı ve oda temsilcileri bulunur (RG, 15.07.2018, md.193).

Başkanlık görevi valiye aittir ve birden fazla ilden oluşan bölgelerde, bu görev alfabetik sırayla illerin valileri arasında dönüşümlü olarak yürütülür. Yönetim Kurulu, başkanın çağrısı üzerine en az ayda bir kez toplanır ve alınan kararlar oy çokluğu ile belirlenir.

Görev ve yetkileri arasında;

- Yıllık çalışma programını kabul etmek ve bütçeyi onaylamak.
- Taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralanması konularında karar almak.
- Mali destek programlarını onaylamak.
- Ajans personelinin işe alımı ve işten çıkarılmasını onaylamak yer alır (RG, 15.07.2018, md.194).

Bu görevlerden bazıları sınırları açıkça belirtilmek şartıyla Genel Sekretere devredilebilir.

Genel Sekreterlik, ajansın yürütme organıdır ve tüm operasyonel süreçlerden sorumludur. Genel Sekreter, Yönetim Kurulu'na karşı sorumlu olup, alınan kararların uygulanmasını sağlamaktadır (RG, 15.07.2018, md.195).

Genel Sekreterliğin görevleri şunlardır:

- Yıllık çalışma programı ile bütçe hazırlamak ve Yönetim Kurulu'na sunmak.
- Ajans gelirlerini toplamak ve bütçe doğrultusunda harcamaları yapmak.
- Bölgedeki kişi ve kurumların proje üretme kapasitesini artırıcı çalışmalar yapmak.
- Desteklenecek projeleri değerlendirerek mali destek önerileri sunmak.
- Yerel yönetimlere teknik destek sağlamak ve ulusal/uluslararası iş birliği faaliyetlerini yürütmek.

Yatırım Destek Ofisleri, bulunduğu bölgenin iş ve yatırım ortamının yerli ve yabancı yatırımcılara tanıtımı ve teşvikiyle ilgilenen birimdir (SERKA, 2015: 6). Söz konusu birim, yerel ve yabancı yatırımcıları desteklemek ve bölgenin yatırım potansiyelini artırmak amacıyla hizmet vermektedir. Yatırım süreçlerini hızlandırılarak yatırımcıların ihtiyaç duyduğu izin, ruhsat ve diğer işlemleri tek elden takip edilmektedir. Ofislerin sunduğu hizmetler tamamen ücretsiz olup, bu süreçlerde Genel Sekreterlik ile iş birliği içerisinde çalışmaktadırlar (RG, 15.07.2018, md.197).

Yatırım Destek Ofislerinin görevleri arasında;

- Yatırımcılara bilgi sağlamak, işlemleri koordine etmek ve izlemek.
- Bölgedeki kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği yaparak yatırım süreçlerini kolaylaştırmak yer almaktadır.

Kalkınma Ajanslarının bu organizasyon yapısı, yerel ve bölgesel kalkınmayı desteklemek amacıyla tasarlanmış olsa da zaman zaman merkeziyetçilik etkisi ve koordinasyon eksikliği gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Ajansların daha etkin bir şekilde görevlerini yerine getirebilmesi için daha esnek ve yerel ihtiyaçlara duyarlı bir yönetim modeli geliştirilmesi gerekmektedir.

Kalkınma Ajanslarının Maliyesi ve Denetimi

Kalkınma Ajanslarının gelir kaynakları, 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Hizmetlerine İlişkin Kanun'un 19. maddesi ve 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi kapsamında çeşitli kalemlerden oluşmaktadır. Kalkınma Ajanslarının gelirleri, yerel yönetimlerden alınan paylar, merkezi bütçe transferleri gibi kalemlerden oluşmaktadır. Bu kapsamda il özel idareleri, bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirlerinden, borçlanma ve tahsisli gelirler hariç, %1 oranında cari yıl bütçesinden pay, belediyeler ise borçlanma ve tahsisli gelirler hariç olmak üzere, cari yıl bütçesinden %1 oranında pay aktarmaktadır. Bölgedeki sanayi ve ticaret odaları, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin %1'i oranında cari yıl bütçesinden pay vermektedir.

Cumhurbaşkanı, bu oranları il özel idareleri için %5'e kadar artırma veya Kanun'da belirtilen seviyeye kadar indirme; belediyeler için ise yarıya kadar indirme ya da artırma yetkisine sahiptir. Yerel yönetimlerden alınan bu gelirler, Haziran ayı sonuna kadar Ajans hesaplarına aktarılmak zorundadır.

Genel bütçe vergi gelirlerinin, vergi iadeleri ile mahalli idarelere ve fonlara aktarılacak paylar düşüldükten sonraki kısmından, binde beş oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneği sağlanır. Bu ödenek, Cumhurbaşkanlığı tarafından Ajansların nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans kriterlerine göre paylaştırılır.

Tüm bunlara ek olarak, Avrupa Birliği ve diğer uluslararası kuruluşlardan sağlanan fonlar, Ajans faaliyetlerinden elde edilen gelirler, ulusal ve uluslararası bağışlar ve yardımlar, bir önceki yıldan devreden gelirler de Kalkınma Ajanslarının gelir kalemleri arasında yer almaktadır (RG, 15.07.2018, md.201).

Ajansın gider kalemleri arasında, planlama ve programlama faaliyetlerine ilişkin harcamalar, projelere ve faaliyetlere verilen desteklere yönelik giderler, araştırma ve geliştirme çalışmalarına ayrılan bütçeler, tanıtım ve eğitim amaçlı yapılan harcamalar yer almaktadır. Ayrıca, taşınır ve taşınmaz varlıkların edinimi veya hizmet alımları, kurumun yönetimi ve çalışanlarının maaş ve özlük hakları ile ajansa verilen görevlerin yerine getirilmesine ilişkin diğer harcamalar da ajans bütçesinde önemli yer tutmaktadır (RG, 15.07.2018, md.202).

Kalkınma Ajanslarının bütçe süreci, Genel Sekreterlik tarafından hazırlanan taslağın Yönetim Kurulu'na sunulmasıyla başlar. Yönetim Kurulu, bu taslağı inceleyerek kabul eder ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na iletir. Ajans bütçesi,

Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden itibaren 15 gün içinde kesinleştirilerek yeniden Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na sunulur. Bakanlık, ajanslara ayrılan transfer ödeneğini bütçesinde gösterir ve aylık harcama planına göre kullanımını sağlar (RG, 15.07.2018, md.205).

Kalkınma Ajanslarının tüm faaliyetleri, hesapları ve işlemleri hem iç hem de dış denetimlere tabidir. İç denetim kapsamında, ajansın çalışmaları, mali kayıtları ve performansı Yönetim Kurulu Başkanı veya Genel Sekreter ile bir iç denetçi tarafından incelenir. Bu incelemeler sonucunda hazırlanan raporlar Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu ile paylaşılır. Dış denetim süreçlerinde ise, İçişleri Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından belirlenen kurallar doğrultusunda ajansın tüm hesap ve işlemleri değerlendirilir. Yönetim Kurulu, ajansın mali işlemlerini her yıl en geç Mart ayına kadar veya ihtiyaç duyulduğunda bağımsız bir denetim kuruluşuna inceletir. Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemelerine göre çalışan bu kuruluşlar hazırladıkları raporları eş zamanlı olarak İçişleri Bakanlığı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na sunar.

Denetim süreci sonunda, suç teşkil eden durumlarla ilgili işlemleri yürütme yetkisi İçişleri Bakanlığı'na aittir. Performans değerlendirmeleri ve ilgili önlemlerin alınması ise Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın sorumluluğundadır.

Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Mevcut Konumu ve Kalkınma Ajanslarına Yönelik Eleştiriler

Türkiye’de kurumsal, yapısal ve hukuki olarak bölge yönetimi anlayışına yönelik altyapının bulunmaması Kalkınma Ajanslarının mevcut konumu ile ilgili soru işaretlerine yol açmaktadır. Türkiye’nin idari yapısında "bölge yönetimi" anlayışının açık bir biçimde tanımlanmamış olması, Kalkınma Ajanslarının merkezi yönetime mi yoksa yerel yönetimlere mi yakın olduğu konusunda soru işaretleri doğurmaktadır. Kalkınma Ajansları, hem merkezi hem de yerel yönetim arasında bir arayüz olarak konumlandırılmış gibi görünse de, bu çift yönlü yapı, ajansların görev ve sorumluluklarının netleştirilmesini zorlaştırmakta ve çeşitli eleştirilere neden olmaktadır.

Kalkınma Ajanslarının anayasal altyapısı da tartışma konusu olmuştur. 1982 Anayasası'nın 126. maddesinde, “kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir” hükmü bulunmaktadır. Ancak bu hükümde “bölge yönetimi” terimine doğrudan bir atıf yapılmamış, bunun yerine merkezi idare teşkilatından bahsedilmiştir. Türkiye’de bölge yönetimi kavramının kullanılmaması, ulusal

bütünlüğün zarar görebileceği ve bölgesel bağlılıkların artabileceği gibi tarihsel ve siyasi kaygılara dayandırılmaktadır (Tekeli, 1972: 22). Bu bağlamda, Anayasa'nın 126. maddesi, Kalkınma Ajanslarının merkezi yönetime bağlı bir taşra teşkilatı olarak kurulabileceğini ima etmektedir. Ancak Kalkınma Ajanslarının örgütlenme yapısı, aşağıdan yukarıya doğru işleyen bir sistem üzerine inşa edilmiş olup, kamu tüzel kişiliği niteliği taşımaktadır. Bu durum, Kalkınma Ajanslarının anayasal olarak merkezi yönetime bağlı bir taşra örgütlenmesi anlayışıyla çelişmektedir.

Anayasa'nın 123. maddesi ise "kamu tüzel kişiliği kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur" hükmünü içermektedir. Bu hüküm, Kalkınma Ajanslarının merkezi yönetime ya da yerel yönetimlere doğrudan bağlı olmayan, kendine has bir kamu tüzel kişiliği olmasını mümkün kılmaktadır. Bu nedenle, Kalkınma Ajanslarının hukuki olarak Anayasa'ya aykırı bir yapıya sahip olmadığı söylenebilir. Ancak uygulamada, Kalkınma Ajanslarının merkezi yönetim ile yakın bağları, bu teorik bağımsızlıkla çelişmektedir. Örneğin, 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü kurulmuş ve Kalkınma Ajanslarının bu müdürlüğe bağlı olduğu belirtilmiştir (Kutlu ve Görün, 2018: 76). Bu durum, Kalkınma Ajanslarının merkezi yönetime bağlı olmayan bir yapı olarak konumlandırılması anlayışıyla çelişmektedir.

Kalkınma Ajanslarına yönelik eleştirilerden biri, uluslararası aktörlerin Kalkınma Ajansları aracılığıyla merkezi yönetimi devre dışı bırakarak yerel ve bölgesel düzeyde doğrudan ilişki kurma fırsatına sahip olmasıdır. Bu durum, Kalkınma Ajanslarının işlevselliği ve bölgesel kalkınma politikalarının devletin rolü üzerindeki etkisi açısından çeşitli tartışmaları beraberinde getirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel amaçlarından biri bireyler arası eşitliği sağlamak ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını en aza indirmek olduğu halde, Kalkınma Ajanslarının girişimcileri bölgelere çekmek için uyguladığı politikalar, devletin bölgelerdeki etkinliğini azaltarak sadece denetleme, görüş alma ve onay mekanizmaları ile sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Bu durum, piyasa mekanizmasının eşitsizlik yaratıcı doğası nedeniyle bölgeler arası eşitsizliklerin daha da artabileceği endişesini doğurmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik ilkelerinin bir arada ele alındığı bir kavramdır. Bir ilkenin eksik olması halinde tam bir sürdürülebilir kalkınma anlayışından bahsetmek olanaksızdır. Bu bağlamda bir başka eleştiri, Kalkınma Ajanslarının bölgesel kalkınmayı sadece ekonomik büyüme ile sınırlı bir şekilde ele almasıdır. Bu anlayış, insani gelişmişlik düzeyini göz ardı etmektedir. Bölgeler arası gelişmişlik farklarını sadece niceliksel ekonomik büyüme ile kapatma çabası, sosyal eşitsizliklerin ve

insani kalkınma sorunlarının çözümüne yönelik eksiklikleri beraberinde getirmektedir.

Bu eleştirilerin yerinde olup olmadığının daha somut olarak anlaşılabilmesi için örnek niteliğinde birkaç Kalkınma Ajansı'nın faaliyet raporları incelenmiştir. İstanbul Kalkınma Ajansı tarafından yayımlanan 2018 Yılı Ara Faaliyet Raporu'na göre, hedefler doğrultusunda yabancı yatırımcılara destek verildiği belirtilmiştir. Bu kapsamda, "Invest In Istanbul" ofisi kurularak, İstanbul'a yatırım yapmayı hedefleyen yabancı yatırımcılara kamu hizmeti nezdindeki sekiz işlemi (ikamet izni, çalışma izni, işyeri tescili, vergi kaydı, SGK işlemleri, işyeri açma ruhsatı, imar izni ve yapı ruhsatı) doğrudan ve tek elden yapabilme imkânı sağlanmış, bürokratik engellerin kaldırılarak İstanbul'a daha fazla yatırımcı çekilmesi hedeflenmiştir (İstanbul Kalkınma Ajansı, 2019: 66). Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak illerini kapsayan Zafer Kalkınma Ajansı'nın 2018 Yılı Faaliyet Raporu'nda ise, bölgeye yerli ve yabancı yatırımcılar çekmek amacıyla Yatırım Destek Ofisleri tarafından 41 tanesi yabancı olmak üzere toplam 993 yatırımcıya danışmanlık ve rehberlik hizmeti verildiği belirtilmiştir (Zafer Kalkınma Ajansı, 2019: 5). Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerini içine alan Serhat Kalkınma Ajansı 2023 Yılı Faaliyet Raporu incelendiğinde ise, herhangi bir yabancı yatırımcıya destek, danışmanlık ve rehberlik hizmeti verilmediği gözlemlenmiştir (Serhat Kalkınma Ajansı, 2023). Bu bağlamda, yabancı yatırımcıların Doğu Anadolu Bölgesi'ni tercih etmedikleri ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının yatırımcıların tercihlerini etkilediği sonucunu çıkarmak mümkündür.

İnsani gelişmişlik ve sosyal kalkınma açısından da Kalkınma Ajanslarının farklı etkiler yarattığı görülmektedir. İzmir Kalkınma Ajansı'nın 2008 yılı Mali Destek Programı kapsamında, çocuklar, engelliler ve kadınlara yönelik projeler gerçekleştirilmiş ve bu projeler sonucunda eğitim, istihdam ve bölgesel tanıtım konularında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir (Çelik, 2017: 166). Benzer şekilde, Mevlana Kalkınma Ajansı'nın faaliyetleri, bölgenin tarım ve sanayi sektörlerinde önemli bir ekonomik katkı sağladığını göstermiştir. 2017 yılında yapılan İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na göre, Konya ili 81 il arasında 14. sırada iken Karaman 35. sırada yer almaktadır. İkinci kademe gelişmiş il statüsünde bulunan Konya, tarım ve sanayi sektörlerindeki güçlü durumuyla işsizlik oranı en düşük ikinci il konumundadır (SEGE, 2019). Söz konusu ekonomik katkıların yanı sıra sosyal kalkınmaya yönelik projelerin de önceliklendirilmesinin bölgeye uzun vadeli etki yaratacağı açıktır.

Sonuç

Kalkınma Ajansları, Avrupa Birliği'nin bölgeler arası sosyoekonomik eşitsizlikleri azaltma hedefi doğrultusunda geliştirdiği önemli araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de bu yapılar, hem AB müktesebatına uyum sağlama hem de yerel ve bölgesel kalkınmayı teşvik etme amacıyla kurulmuş olsa da kurumsal ve yapısal sorunlar nedeniyle hedeflenen etkinliği tam anlamıyla sağlayamamaktadır. AB müktesebatına uyum çabaları doğrultusunda şekillenen ve neoliberal politikalar çerçevesinde yön verilmeye çalışılan devletin etkinliğinin azaltılarak yerelleşme ve özel sektör yatırımlarının yerel temsilciler aracılığıyla artırılması durumu, son yıllarda çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ve AB'nin devlet politikasında önceliğini yitirmesiyle, yerini yeniden merkezileşmeye bırakmıştır. Merkeziyetçi yönetim anlayışı ve yerel yönetim kapasitesinin sınırlı oluşu, Kalkınma Ajanslarının bağımsız ve yerinden yönetim modeline dayalı bir yapı olarak işlev görmesini engellemekte, bu durum ise bölgesel kalkınma süreçlerini sekteye uğratmaktadır.

Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının kurulması, AB standartlarına uyum ve neoliberal politikaların etkisiyle şekillenen bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış olsa da uygulamada bu ajansların etkinliği ve bağımsızlığı tartışma konusu olmuştur. Özellikle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçişle birlikte Kalkınma Ajanslarının merkezi yönetimle bağları daha da güçlendirilmiş, yerel düzeydeki kalkınma hedeflerine ulaşılması zorlaşmıştır. Ajansların, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltma ve yerel potansiyelleri harekete geçirme misyonu, merkeziyetçi yönetim anlayışı nedeniyle kısıtlanmaktadır.

2018 yılında yürürlüğe giren düzenlemelerle, Kalkınma Ajanslarının Cumhurbaşkanı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından daha fazla kontrol altına alınması, ajansların yerelleşme ve yerel dinamikleri harekete geçirme işlevlerini zayıflatmıştır. Ajansların bölgesel kalkınma hedeflerinden ziyade, yabancı yatırımcıları çekme ve merkezi yönetimin politikalarını uygulamaya odaklanması, Kalkınma Ajanslarına yöneltilen eleştiriler arasındadır. Diğer yandan, bazı Kalkınma Ajanslarının bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması, yerel sektörlerin desteklenmesi ve istihdam yaratma konularında olumlu katkılar sağladığı da gözlemlenmektedir. Ancak bu olumlu örnekler, ajansların geneline yansıtılamayacak ölçüde sınırlı kalmaktadır.

Kalkınma Ajansları tarafından yayımlanan Faaliyet Raporları ve Ajanslara yöneltilen eleştiriler değerlendirildiğinde, nicel açıdan gelişmişlik düzeylerinin yükselmesi söz konusu olsa da, bölgeler arası rekabetçilik anlayışıyla, eğitim, nüfus, istihdam, coğrafi koşullar gibi etkenlerle yerli ve yabancı yatırımcıları

çekebilen bölgelerin daha fazla gelişmeye açık bir yol izlediklerini, bu olanaklara sahip olmayan bölgelerin ise gelişmelerinin sınırlı olduğunu ve bölgeler arası gelişmişlik düzeyi arasındaki farkı gidermede Kalkınma Ajanslarının yeterli etkiyi gösteremediğini söylemek mümkündür.

Ayrıca, Kalkınma Ajanslarının yabancı yatırımları çekme konusundaki faaliyetleri, Türkiye'nin farklı bölgelerinde eşit düzeyde etkili olamamaktadır. İstanbul gibi ekonomik olarak güçlü bölgeler daha fazla yatırım çekerken, Doğu Anadolu gibi geri kalmış bölgelerde aynı başarı sağlanamamaktadır. Bu durum, ajansların bölgeler arası eşitsizliklere doğrudan çözüm üretebilme kapasitesini sınırlamakta ve uluslararası sermayenin daha çok gelişmiş bölgelere yönelmesine sebep olmaktadır.

Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının konumu, hukuki, yapısal ve işlevsel düzeyde karmaşık bir yapıya sahiptir. Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında bir arayüz olarak konumlandırılan Kalkınma Ajansları, bu yapıları nedeniyle hem fırsatlar hem de sınırlamalar yaratmaktadır. Kalkınma Ajanslarının etkinliğini artırmak ve bölgesel kalkınma hedeflerine daha fazla yönelmesini sağlamak için, ajansların yönetsel ve hukuki yapısının dönüştürülmesi gerekmektedir. Merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkilerinin yeniden tanımlanması, ajansların karar alma ve uygulama süreçlerinde yerel dinamiklerin daha güçlü temsil edilmesi, ajansların mali ve idari özerkliğinin artırılması, bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşmada daha etkili olmalarını sağlayabilecektir.

Sonuç olarak, Kalkınma Ajanslarının Türkiye'de etkin birer bölgesel kalkınma aracı olabilmesi için kurumsal bağımsızlıklarının artırılması, yönetim yapılarının yerelden merkeze doğru çalışan bir modelle yeniden düzenlenmesi ve bölgesel ihtiyaçlara göre farklılaştırılmış stratejiler benimsenmesi gerekmektedir. Kalkınma Ajanslarının, yalnızca ekonomik büyüme hedefleri doğrultusunda değil, insani kalkınma göstergelerine de odaklanarak sosyal, kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu bir şekilde faaliyet göstermesi, Türkiye'nin bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşmasında kritik bir rol oynayacaktır.

References

- Atmaca, Yıldız, Sağır, Hayriye (2017). "Avrupa Birliği Bölgesel Politikası ve Türkiye: Kalkınma Ajansları Bağlamında Bir Analiz", *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, s.67-88.

- Çelik, Fatih (2017). "Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Sosyal Kalkınmaya Katkıda Katkısı: İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) Örneği", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 19, s. 148-170.
- EURADA (1997). *Creation, Development and Management of RDAs: Does it Have to be So Difficult?*, Cared Press.
- İstanbul Kalkınma Ajansı (2019). 2018 Yılı Ara Faaliyet Raporu, <https://www.istka.org.tr/media/119552/%C4%B0stanbul-kalk%C4%B1nma-ajans%C4%B1-2018-y%C4%B1l%C4%B1-ara-faaliyet-raporu.pdf>.
- Kutlu, Salih Ziya, Görün, Mustafa (2018). "Kalkınma Ajanslarının Yerelde Merkezileşme Bağlamında İncelenmesi: Batı Akdeniz, Doğu Anadolu, Fırat ve Güney Marmara Kalkınma Ajansları Örneği", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 32, s. 67-90.
- Mevlana Kalkınma Ajansı (2014). Karaman- Konya 2014-2023 Bölge Planı, <http://www.mevka.org.tr/Yukleme/Uploads/Dsyg4TbDe73201790304PM.pdf>.
- Peker, Kadir (2016). "Yerel Kalkınma Açısından Kalkınma Ajanslarının Rolü ve İşlevi Üzerine Bir Değerlendirme", 1. Uluslararası Yerel Kalkınma ve Finansman Kongresi, s.235-243.
- Resmî Gazete (2006). 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.htm>.
- Resmî Gazete (2011). 641 Sayılı Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608m1-9.pdf>.
- Resmî Gazete (2018). 703 Sayılı Anayasa'da Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180709M3.pdf>.
- Resmî Gazete (2018). 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710-1.pdf>.
- Resmî Gazete (2018). 4 Numaralı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili, Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180715-1.pdf>.
- SEGE (2017). *İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Serhat Kalkınma Ajansı (2019). 2018 Yılı Faaliyet Raporu, <https://www.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/serka-2019-faaliyet-raporu-nihai.pdf>.
- SERKA (2015). *50 Soruda Kalkınma Ajansları*, Serhat Kalkınma Ajansı.
- Tahtalıoğlu, Hava, Özgür, Hüseyin (2016). "Türkiye'de Kalkınma Ajansları Politikasının Çözümlemesi: Süreç Analizi (Aşamalar Yaklaşımı)", *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 3, s. 161-184.
- Tekeli, İlhan (1972). *Bölge Planlama Üzerine*, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul.
- Tekeli, İlhan, İlkin, Selim (1983). *1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Tekin, Ahmet (2011). "Küreselleşen Dünyada Bölgesel Kalkınma Dinamikleri, Kamu Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 29, s.41-48.

Zafer Kalkınma Ajansı (2019). 2018 Yılı Faaliyet Raporu, <http://zafer.gov.tr/Portals/0/dys/kurumsal/faaliyet-raporlari/2018-yili-faaliyet-raporu.pdf>.

© 2024. This work is licensed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).